

В ТЪРСЕНЕ НА ИДЕИ ЗА РАЗВИТИЕ НА НОВАТА РАБОТНА СИЛА

Проф. д-р ик. н. [Атанас Дамянов](#)
Гл. ас. д-р [Маргарита Маринова](#)
СА „Д. А. Ценов” – гр. Свищов

Резюме: Изследването се състои от две части.

В първата – в силно синтезиран вид е разгледан цивилизационно-религиозният фактор и в каква степен осигурява преки и косвени предпоставки за разгръщане на човешкия потенциал.

Във втората – ударението е поставено върху Поколението „У” като носител на новата работна сила и радикално различаващо се от предходните. Предложено е създаването на академични инкубатори за таланти, качествени личности. Търсени са и възможности за включване на креативността в нематериалните фирмени активи.

Ключови думи: религия, цивилизации, човешки фактор, нова работна сила, генерации работна сила, академични инкубатори.

JEL: I25, I23.

IN SEARCH OF IDEAS FOR DEVELOPMENT OF THE NEW WORKFORCE.

Prof. Atanas Damyanov D.Sc.
Head Assistant Margarita Marinova PhD.
„D. A. Tsenov” Academy of Economics – Svishtov

Abstract: The research consists two parts.

The first part reviews in a nutshell the civilizational and religious factor and the extent to which ensures direct and indirect prerequisites for development of the human potential.

In the second part the emphasis is put on Generation „Y” which is the new workforce and differs markedly from the preceding generations.

A proposal for creation of academic talent incubators is put forth. The paper also provides a review of the possibilities for integration of creativity in the intangible corporate assets.

Key words: religion, civilizations, human factor, new workforce, workforce generations, academic incubators.

В свят на засилена ентропия си задаваме редица въпроси, а именно:

П ъ р в о, защо едни религии възпитават развитие и напредък в хората, а други не?

В т о р о, защо прогресират нации, бедни на природни ресурси?

Т р е т о, защо се появява необходимост от икономическа, инженерна, мениджърска и пр. интелигенция?

Ч е т в ъ р т о, уместно ли е да се търсят различия в поколенията през последните 60-80 години?

П е т о, създават ли се или необходими ли са специфични структури за „отглеждане” на таланти?

Ето защо ще се опитаме да потърсим отговор на тези въпроси, а по възможност и на фокуса върху тях¹.

I.

В съвременната икономическа, историческа и социологическа наука съществува многообразие от мнения и становища за връзката между икономиката и културата. Независимо от различията между тях по своята дълбока същност те или отхвърлят, или потвърждават тази връзка².

След края на Студената война се забелязва чувствително увеличаване на изследванията, в които зависимостта на икономическото развитие от културата е по-безспорно отстоявана. Нарастващото значение на културата е толкова голямо, че дава основания за формиране на т.н. цивилизационна парадигма, развита от Самуел Хънтингтън, за обяснение на съвременния свят, на неговите основни противоречия и прогнозируемо бъдеще. Според Хънтингтън след 1989 г. конфликтите на политическа и идеологическа основа остават в миналото. На преден план в света излизат противоречията между цивилизациите. В процеса на модернизация многобройни маси от хора се откъсват от своите корени и традиционна среда. Те се нуждаят от нов източник на идентичност, от нови форми на стабилна общност, от нова система на морални ценности. Тях те откриват в религията, езика, историята, обичаите и институциите, като сред тях ролята на религията е особено силна. Именно тя задава и големите цивилизации. В бъдеще предстои „сблъсък на цивилизации”, най-вече между онези от тях, които са групирани около големите монотеистични религии – будизъм, християнство, ислям, индуизъм, както и конфуцианството като специфична философско-политическа и държавна идеология³.

Оспорвана, отричана и възхвалявана теорията на Хънтингтън оживява позатихналите през XX в. дискусии по въпроса за влиянието на религията като елемент на културата върху икономическото развитие. Три от аспектите на този въпрос, според нас, заслужават особено внимание днес. Първо, *ролята, която религията изпълнява като мотиватор за труд за човека в рамките на отделните цивилизации*; второ, *ролята на религията при решаването на социалните проблеми, съпътстващи икономическия прогрес*; трето, *религията като отговор на „гледа за духовност”, обхващащ все повече хора в днешния, изпълнен с потребителско-консумативни нагласи, свят*.

Ние ще се спрем само върху религията като мотиватор за труд или за икономически просперитет.

В началото на XX в. в значимото си произведение „Социология на религиите” Макс Вебер изяснява кои са социалните носители на големите религии. Според него будизмът е религия на странстващите монаси и като такъв е силно съзерцателен; юдейството е религия на градското население; индуизмът е религия на кастата на

---

¹ Изследването е изпълнено, както следва: проф. д-р ик.н. Атанас Дамянов – част II, гл. ас. д-р Маргарита Маринова – част I.

² *Култура на предприемачеството*. Под ред. На Бр. Бъргър. С., 1994, с. 18.

³ Вж. *Хънтингтън, С.* Сблъсъкът на цивилизациите и преобразуването на световния ред. С., 1999.

литературно образованите хора; конфуцианството е етическа система за образованите хора и чиновници; ислямът е религия за бойците и завоевателите на света; християнството възниква като религия на странстващите земеделци, но впоследствие се развива като религия на градската буржоазия предимно в Европа⁴. Вебер разглежда религиите като религиозни и стопански етики, които оказват влияние върху поведението на вярващите.

В началото на ХХI в. тези изводи все още имат своите основания. В същото време обаче под влияние на глобализацията самите религиозни процеси придобиват нови характеристики. Религиозността вече е силно детериториализирана, религиите все повече се отделят от професионалните тенденции. В какво да вярваш, вече е въпрос на избор, а не признак по рождение. В света функционира своеобразен „пазар на религиите”, силно нараства значението на публичните религиозни дебати. Всичко това придава на религиите глобален характер.

Западното християнство създава два варианта за религиозна глобализация – протестантски и католически. Протестантството стои в основата на модерния капитализъм и днес е „главното действащо лице” на глобализацията. Протестантските църкви от различни направления участват активно в модернизацията на традиционните общества и увеличават влиянието си в онези страни, където пазарните отношения и демокрацията бързо си пробиват път. Днес те имат силно влияние в Америка и Русия, в Югоизточна Азия и Африка. Там църквите стават обществена микросреда за икономически активното население, възпитавайки го да се труди в името на благополучието и успеха. Сред това население възниква идеология, наречена „теология на процъфтяването”⁵. Католическият проект е успешен през Средновековието, когато се стреми да разшири границите на християнския свят. Днес католиците наблюдават глобализацията и имат критична, но същевременно и политически коректна позиция към нея. Те акцентуват върху проблема за разширяващия се разрыв между богатите и бедните хора и страни в епохата на глобализацията. За тях глобализацията е враг, който превръща света в еднополярно глобално същество без граници и в което финансовият капитал опустошава цели страни⁶.

За потвърждение на казаното служи и таблица 1 с данни за brutния вътрешен продукт на човек от населението в първите 20 страни в света по този показател. От нея се вижда, че сред първите 20 непотестантски страни са Сингапур (4 място, водеща религия тук е будизма – 42,5%) , Хонконг (местни религии – 90%); Ирландия (5 място 87,4% католици, около 4% протестанти – главно елитът на страната); Япония (18 място, основни религии шинтоизъм и будизмът – общо 84%). Сред първите 20 са 15 протестантски страни, 3 източноазиатски и 1 католическа, чийто елит е формиран под влияние на протестантството на Англия⁷.

Под влияние на глобализацията попада и такава традиционно съзерцателна религия като будизма. Той също се адаптира към новите условия, като се освобождава от традиционния синкретизъм и се превръща в един рационален, интелектуален и научен будизъм. Например в Тайланд будизмът се съчетава с новия стил на живот, с демократичните процедури, с бързия ръст на пазарната икономика, с масовия туризъм. Будизмът стимулира носителите си към по-голяма икономическа активност и просперитет⁸. Днес будистите поставят пред себе си задачи не само свързани с

⁴ Вж. Вебер, М. Социология на господството. Социология на религията. С., 1992 г., с. 343-519.

⁵ Религия и глобализация на просторах Евразии. М., 2009, с. 91-102.

⁶ Пак там, с. 92-93.

⁷ www.t21.rgups.ru/doc2010/9/03.doc.

⁸ Вж. Религия и глобализация..., с. 240-246.

достигането на медитативно състояние и самоусъвършенстване, но и с практическа дейност за по-добър живот.

Таблица 1

Брутен вътрешен продукт на човек от населението
през 2005 г. и 2007 г. в долари

Място през 2005	Страна	Дял на страната в световния БВП през 2005 г.	БВП на глава от населението през 2005 г.	БВП на глава от населението през 2007 г.	Място през 2007
1	Люксембург	0,06	70014	80800	1
2	Норвегия	0,40	47551	55600	2
3	САЩ	22,51	41674	46000	4
4	Сингапур	0,33	41478	48900	3
5	Ирландия	0,29	38058	45600	5
6	Исландия	0,02	35630	39400	7
7	Швейцария	0,48	35520	39800	6
8	Канада	2,06	35078	38,200	10
9	Хонконг (Китай)	-	-	42000	-
10	Холандия	1,03	34724	38600	9
11	Австрия	0,51	34108	39000	8
12	Дания	0,33	33626	37400	12
13	Австралия	1,22	32798	37500	11
14	Белгия	0,61	32077	36500	14
15	Швеция	0,53	31995	36900	13
16	Великобритания	3,46	31580	35300	15
17	Германия	4,57	30496	34,400	17
18	Финландия	0,29	30469	35,500	16
19	Япония	7,04	30290	33,800	18
20	Франция	3,39	29644	-	-

В последните десетилетия Китай и Индия дават два модела на бърз икономически напредък – авторитарен и демократичен. Авторитарен Китай се развива по-бурно от демократична Индия, защото китайците успяват по-бързо да реализират взетите решения, указанията на авторитарния режим не се подлагат на съмнение, а контролът по изпълнението им е ефикасен. В „най-голямата демокрация” в света – Индия много от решенията на правителството се оспорват и това забавя модернизационните процеси. За избора на тези два пътя на развитие допринася широк кръг от причини и фактори, сред които ролята на традиционните религии не бива да се пренебрегва.

Началото на съвременният възход на Индия е 1991 г. Сред причините за това на първо място стоят промените в света след 1989 г. Една от важните последици от края на студената война е промяната в приоритетите – от върховенството на военната мощ към по-голямата роля на икономическата сила при оформяне на световната геополитическа витрина. Това допринася за икономическия бум на Азия и за преместване на глобалната сила и влияние в източна посока, превръщайки Азия във важен играч. Промените в политическото разпределение на силите вече се задейства не от военни победи или геополитическо прегрупиране, а от бурния икономически растеж. Втората причина е политиката на реформи, започната през 1991 г. Дотогава Индия е член на движението на необвързаните държави и е поддържала връзки с бившия вече СССР. След 1989 г. вече ѝ се налага да плаща за внасяните стоки оттам. Тя бързо изразходва валутните си резерви и през 1991 г. изпада в тежка криза. Това става повод за радикални икономически реформи. Освен това Индия започва да променя и външната си политика, която става все по-прагматична, да развива взаимноизгодни партньорства. Днес такова партньорство има със САЩ – „световно стратегическо партньорство”. Третата причина е растящият широк вътрешен пазар. В резултат на всичко това икономиката на Индия – някога селска, днес е смес от селско фермерство, съвременно селско стопанство, занаятчийство, съвременни индустрии и силен сектор на услугите, силен вътрешен пазар, високоефективен текстилен сектор⁹.

В Индия 80% от населението изповядва индуизма, ислям – 13,4%, (втората мюсюлманска страна в света), християнство – 2,3%, сикхи – 1,9%, будизъм – 0,7%. Индуизмът традиционно се асоциира с проповядване на пасивно отношение към заобикалящия свят за сметка на задълбоченото познание на вътрешния човешки мир. Една такава пасивна нагласа би трябвало да създава бариери пред икономическия прогрес. В действителност днешният индуизъм се променя. Той се разглежда вече не само като религиозна система, но и като светско-културно ценностно светоусещане. Универсалният индуизъм признава равенството на всички религии и предявява претенции за универсално знание, като осъществява синтез не само между всички религиозни системи, но и между изкуствата и науката. Индийците успяват вече да усвоят и развият новите идеи на съвременния свят, стремят се към синтез на новото и старото, като съхраняват и традициите си. Индийската култура, базирана на индуизма, будизма и джандаизма, съдържа черти като вяра в прераждането и кармата, в доброто и ненасилието, в духовното изграждане на човешкото съзнание. Индуизмът означава религия на истината с ненасилствени средства. В културата на Индия човешкият прогрес се базира на преимуществата на интелекта, на действието и най-вече на вярата, на духовните опори, на икономическия напредък. Проповядвайки ненасилие, индийците смятат, че единствената пречка за постигането на цивилизованост се крие в самия човек и в неговия начин на мислене. **Затова в Индия особено акцентуват върху човешкия фактор, върху промяната в мисленето за света и за неговия напредък.** В тази връзка в основата на икономическия напредък Индия и оставя образованието. В последните години тя разработва програма за развитието на науката и образованието. Най-трудният изпит в света е за прием в инженерните висши училища¹⁰.

Превръщането на Индия в ядрена държава се обосновава и с религиозни мотиви. Като се позовава на амбивалентния характер на индуизма, през 1998 г. премиер-министърът на Индия заявява, че ядреното оръжие дава на Индия енергия шакти – т.е. енергия от бога Шива-разрушителят и като персонифицирано божество – неговата

⁹ <http://geopolitica.eu/component/content>.

¹⁰ Вж. Списание GEO. м. юли, 2009 г. с. 111 – 115.

божествена съпруга Шакти. Самата програма за разработка на ядрено оръжие се нарича Шахти. Освен това евентуална ядрена война се оценява през концепцията за реинкарнацията и цикличността на времето – гибелта на цивилизацията в ядрена война ще представлява и раждането на нов свят¹¹.

Държавното и политическото управление на Китай от древността до днес израства на базата на политическото конфуцианство. То включва управление чрез добродетели – това означава възпитание на морални ценности, просвещаване на народа, повишаване на неговото нравствено съзнание и предпазването му от престъпления; управление чрез ритуали – това означава установяване на етични норми, които да служат за пример за поведение на хората; управление чрез закон, което означава наказание за извършени престъпления¹². Конфуцианското учение е своеобразен проект за облагородяване, който се корени в човешките и социалните връзки, в убеждението, *че човекът подлежи на безкрайно усъвършенстване и че той притежава в себе си всичко необходимо, за да задълбочи този опит*¹³. Основният идеал на Конфуций е създаване на хармонично общество, за хармония в различието, за приемане на различията и за търсене на хармония между тях. Днес учението на Конфуций все повече намира място в държавното управление. През 2001 г. китайското правителство издига лозунга, общественото управление да бъде едновременно и чрез добродетели, и чрез закони. Търсят се решения, как да бъдат претворени идеите на Конфуций за намаляване на данъците, равномерно разпределение на богатата в обществото. Конфуцианството има решаваща роля за бързото икономическо развитие на Китай. То проповядва, че всеки човек от народа трябва да даде своя принос към държавата, да я уважава, да се стреми да има по-голям принос към нея, а за себе си да търси по-малко ползи. Когато човек търси облаги за себе си, първо да помисли дали това е справедливо, тъй като всяко нещо в обществото трябва да бъде съобразено с принципа на справедливостта. Затова за съвременните хора в Китай не е бreme да се трудят съвместно, да изпълняват своите задължения. Именно това здраво общество, което е склонно да работи и да вижда смисъл в труда, стои в основата на бързото икономическо развитие на Китай. Конфуций смята, че най-важното е, човекът да има принос към обществото, да не бъде егоист. Една от неговите непреходни мисли звучи така: „Това, което искаш сам да укрепиш, укрепвай хората в него. Това, което искаш сам да постигнеш, помагай на хората да го постигнат”¹⁴.

Мюсюлманският свят днес, макар и да не представлява монолитно цяло, е обединен от „ислямското възраждане”. Този процес започва след краха на арабите в израело-палестинската война през 1967 г. Сред мюсюлманите расте убеждението, че причините за упадък на техните държави след Втората световна война е сляпото подражаване на запада и отклонението от „правия път на исляма”. Крайната цел на ислямското възраждане е намирането на път за модернизация на обществата встрани от провалилите се западни модели, прилагани дотогава. След края на Студената война пред исляма се откриват нови възможности, той да бъде разглеждан като концепция за организиране на личния и на обществения живот. Ислямът стои в основата на многобройни философски и догматични интерпретации и политико-икономически практики.

В този смисъл за пример може да се посочи Турция. През последните години тя прави опит да постигне **синтез между исляма и модерността**. Неоислямизмът, зад

---

¹¹ Религия и глобализация..., с. 275.

¹² В. Култура, бр. 42(2610) от 26 ноември 2010.

¹³ Вж. **Съвременен Китай** от А до Я. С., 2010, с. 131.

¹⁴ **Конфуций**, Лун Юй. С, 2003, с. 403.

който стои министър-председателят Реджеп Ердоган¹⁵, насърчава формите на религиозна самоорганизация сред турците. Те, с течение на времето, израстват и като структури, които предлагат взаимна помощ във вид на кредити, намиране на работа и др. На тяхна основа се създават и нови институции – банки, вестници, списания, телевизии и др. Те стават солидна икономическа основа за хората и спомагат за засилване на тяхната икономическа и социална активност. Ислямът е основа на турската идентичност днес. В Турция, по мнението на редица наблюдатели, набира скорост т.н. „анадолска протестантска етика“, с което се обозначава възраждането и утвърждаването на висок трудов морал и глад за работа. Турция днес е 14 икономика в света и има шансове да влезе в десетката¹⁶.

Разгледаният, в твърде синтезиран аспект, цивилизационно-религиозен фактор ни позволява да формулираме определени изводи, а също така да се присъединим към наложени истини: * *отделни цивилизации, респ. религия или техни разклонения възпитават не формално, а реално цели поколения;* * *осигуряват и преки, и косвени предпоставки за разгръщане на човешкия потенциал;* * *предполагат многостранен „вход“ за креативните и иновационно настроени личности;* * *пронизват всички йерархически равнища на системи от различен ранг.*

II.

1. В предходната част беше очертан класически фундамент, който предполага развитието на човека.

В управленски аспект – национален и международен ракурс, сме изправени пред сложна мозайка. Улавянето на отделни нейни компоненти е подчинено на управлението на „новата работна сила“. Без да навлизаме в дълбочина, ще приведем един важен щрих, свързан с нея:

„Една януарска вечер Уили Чуу беше паркирал пред един магазин в Пало Алто (Калифорния). Лаптопът му беше включен. Внезапно чу звука, издаващ, че е пристигнало чат съобщение. То идваше от ръководителя (базиран в Токио) на дейността на IBM в Азия. Въпросът беше спешен – основен конкурент на IBM се беше прицелил към важен проект, към който и IBM се беше насочила. Задачата – да се разработи нова ИТ система за корейска банка, която може да донесе до \$ 100 млн. Чуу, който ръководи мрежата от елитни лаборатории на IBM, трябваше да помогне за разработването на пилотен продукт.

Тази молба предизвика вълна от он-лайн и мобилни и разговори, посредством Black Berry, протичащи между четири континента.¹⁷”

Това означава, по думите на П. Енгардио, **сътрудничество** между работниците „на момента“, а не утре или следващата седмица. Налага на фирмите да „напаснат“ широк спектър от културни и **поколенчески** особености.

В този смисъл е повече от уместно да се вглеждаме в поколенията от последните 50-60 години, т.е., втората половина на XX в. и началото на XXI в.

Въз основа на дългогодишни наблюдения Брус Тулгън¹⁸ прави следното подреждане на различните генерации:

¹⁵ Към 2011 г.

¹⁶ Вж. **Христов, Иво**. В Турция вървят невероятно процеси - www.glasove.com.

¹⁷ **Енгардио, Пийт**. Управление на новата работна сила. В: Business Week. България. 3 септември. 2007, с. 44.

¹⁸ **Tulgan, Bruce**. NOT EVERYONE GETS A TROPHY. How to manage generation Y. 2009. В друг аспект върху това деление на поколенията беше разсъждавано в: **Damyanov, At., Marinova, M. and**

А. Поколение „Schwarzkopf“ – това се родените през 30–40-те години на ХХ в., известно като военно.

В. Поколение „Бейби бум“ или родените в периода 1946–1964 г. – време на възраждане, на икономически разцвет и спокойствие в семействата по света.

С. Поколение „Х“ – от 1965 до 1977 г.

Д. Поколение „У“ – от 1978 до 1990 г.

Е. Поколение „Z“ – от 1991 г. до днес.

От тези поколения вниманието се концентрира върху поколението „У“.

Защо?

Първо, защото проучване на Делойт¹⁹ показва, че към 2025 г. то ще представлява от 40 до 60 на сто от работещите в повечето държави.

Второ, компаниите търсят *млади таланти* сред това поколение съгласно същото проучване.

Насочването ни към това поколение не е случайно. То притежава и характеристики, които не са типични за предходните. От изследването на Брус Тулгън могат да се очертаят следните (вж. Таблица 2):

Таблица 2

№ п/р	По-важни характеристики на Поколение „У“
I.	Притежава друг, <i>нов жизнен опит</i> , което е резултат от действие на фактори с различен обем, обхват и скорост. Става <i>радикална смяна</i> на поколенията.
II.	Чувства се комфортно в условията на динамична изменчивост. <i>Промяната</i> е негова естествена среда за работа и живот. Чувства се гражданин на света.
III.	Няма усещане за това, че е притиснато от огромна информация или че е лошо осведомено. Дори е информационен „наркоман“.
IV.	Нуждае се от внимание, граничецо с майчиното или бащиното, и търси <i>наставници</i> в организациите, където работи.
V.	Стреми се да <i>внесе индивидуалност</i> в изпълняваните задачи.
VI.	Търси <i>равновесие</i> между личен живот и работа.
VII.	Без значение са етнически произход, географски регион, цвят на кожата. <i>Разнообразието</i> се възприема на принципно ново равнище.

Систематизираните, а и други възможни характеристики, според нас, ни изправят пред „Ефектът на Поколение „У““.

В този смисъл предприемачите и мениджърските институции на фирмите с различна големина са „принудени“ да правят селекция от талантиливи и качествени млади хора. Това при всички положения предполага модифициране или разработване на нови процедури за наемане на работна сила.

Освен това търсените внимание и грижа от личностите на това Поколение „У“, а и на следващото, изискват и нова организация на „вработването“ и наставяването им във фирмата. То от своя страна може и създава определени трудности в предходните

Petrov, Iv. POSSIBLE TOOLSETS FOR RESOLVING WEAKLY-STRUCTURED ISSUES. 7th International conference of ASECU. 2011.

¹⁹ Вж. Business Week/България 23 юли 2007, с. 26.

поколения, които са с голям стаж и от дълги години в организацията. Но те могат да спечелят чрез следването на „стратегия на сътрудничество” и *асиметрично разбирателство*.

2. В контекста на поставените в началото въпроси е уместно да се обърнем към античния свят чрез една книга, която може би е по-стара от Библията, и да анализираме един фрагмент:

*„Не бива да си като онзи човек от княжеството Сун, който бил огорчен, че неговите кълнове не растат и започнал да ги дърпа нагоре. След като се трудил дълго, то се върнал вкъщи и казал на семейството си: „Колко съм изморен днес! Помагах на кълновете да растат.” Неговият син хукнал да види кълновете, но те вече били изсъхнали. Не са малко в света хората, които така „помагат на растежа”.*²⁰

Според нас могат да се направят най-малко следните изводи – тези, а именно:

А. За растежа – в икономически, респ. аграрен аспект, за развитието на човека.

В. За знанието – необходимото знание, когато вършите една работа или я управлявате.

С. За безсмислието – безсмисленият труд, който спъва растежа и наранява физическата и човешката природа.

Д. За поколението – за тези, които отглеждаме, и считаме, че ние сме по-добрите, а не улавяме, че те са по-мислещи.

Както този фрагмент, така и цялата „Книга на Промените” може и поражда размисли, провокира идеи. Последните не само че не са „овехтели” с времето, но и звучат с актуална необходимост.

В този смисъл през 1995 г. при подготовката на един документ²¹ се докоснахме до мисли на френски учен, който развиваше тезата за икономическа интелигенция²².

Идеята се състоеше в това **да създаваме хора (икономическа интелигенция), които да творят бъдещето, а не да плашат със знанието си другите слоеве на обществото.**

Днес тази мисъл излиза от романтичното си измерение за нас. Усещането е, че императивно *се налага нейното препозициониране*. А защо не и разширяване на обхвата ѝ.

В този смисъл бихме могли да говорим за изграждането на **Академични инкубатори за таланти (АИТ)** – за най-добрите обучавани в икономическите, техническите и пр. висши училища.

Тази идея има значение за неголемите държави, каквато е и нашата. За големите и развитите страни този въпрос има друго измерение.

Двата основни фундамента на академичните инкубатори за таланти (АИТ), за можещи, с потенциал, младежи биха могли да бъдат следните: от една страна – наличието на **държавна политика** в тази област – трайна, дългосрочна, а от друга – **визия на висшите училища/университетите.**²³

Ефектът от комбинираните усилия на двете равнища ще бъде динамична устойчивост и висок икономически растеж.

²⁰ **Идзин**. Класическа китайска книга на промените. С., Шамбала ООД 1996, с. 275.

²¹ Вж. Мандатна програма за дейността на Стопанска академия за периода от 1995 до 1999 г.

²² Тази теза тогава залегна в мисията на висшето училище, а по-късно прерасна в българо-руски изследователски проект.

²³ Наченки на такава политика имаше в края на 70-те и началото на 80-те години на ХХ в. в България **Л. Живкова** пледираше за изграждане на **система за ранно откриване на таланти**. Нейната Програма за естетическо възпитание на децата започваше с Леонардо да Винчи, Николай Ръорих, а не с Маркс, Ленин и Г. Димитров.

Архитектурата на един академичен инкубатор за личности с потенциал е уместно да включва:

- Определяне целта на АИТ.
- Изграждане на система АИТ.
- Създаване на организация, която да включва:
  - Селекция на обучавани с висок потенциал;
  - Желаещи преподаватели, които са мотивирани да работят за тази идея;
  - Окуражаване на обучаващите;
  - Работата в мрежа на преподавателите – академична, национална, интернационална.

➤ Фрагментарно или холистично инкорпориране на тезата (АИТ) в мисията и целите на висшите училища.

Всичко това може да се постигне не чрез дистанциране на университетите от държавата, а напротив – чрез съпричастност и проспективно мислене.

И един индиректен аргумент за АИТ. Българската църква, както и цялото православие, не поставят акцент върху труда. Те не ни подтикват към активна творческа дейност. Повече *проповядват съзерцанието и празничните обреди и ритуали*. Така че част от нашето възпитание не е било развито в една от необходимите посоки.

3. В средата на XIX век българският народ, макар и в рамките на чужда империя, дава индикации, че възстановява своя *национален генофонд*. И действително само за десет години, след 1878 г., е ревитализирана българската държавност. Създадени са предпоставки за образователен и икономически бум, който достига своя връх към 1912 година.

След това обаче за кратък исторически период България попада в „каскада“ от войни, въстания и преврати – Балканска, Междусъюзническа, Първа и Втора световни войни, Деветоюнски, 19-майски и 9-септемврийски преврати, терорите от 1925 г. и 1944 – 1949 г. и т.н.

Всички тези, а и други събития, независимо от причините, които са ги породили, водят до нараняване на националния генофонд. Периодически, **завинаги са отстранявани от политическия, икономическия и културния живот личности, които са обогатявали и възпроизвеждали ценности**. В резултат на това се стига до психическо разстройване на нацията. Обеднява потенциалът за креативност и иновативност.

В този смисъл, проследявайки историята на успехите на отделни страни, можем да констатираме следното ²⁴:

Първо, не изобилието на природни ресурси е най-доброто обяснение за успеха на една малка планинска държава, без достъп до море, каквато е Швейцария.

Второ, не колониалният проблем е това, което направи богати Скандинавските страни и далечна Нова Зеландия.

Трето, не войните, които два пъти „зануляваха“ Германия, са причина за нейния експортен растеж и икономическа стабилност.

Четвърто, развитието на Япония, Индия и Китай, независимо от азиатската криза, убеди, че успехът не принадлежи само на бялата раса.

Пето, тероризмът и честите правителствени смени не попречиха на Италия, в един момент, да изпревари Обединеното кралство като пета най-голяма икономика в света.

²⁴ Част от разсъжденията бяха направени в рамките на международен проект през 1997 г.

Шесто, комунистическото минало не беше бариера за малка страна като Словения, която само за седем–осем години достигна стандартите на Австрия.

Ето защо можем да обобщим, че не природните ресурси, не колониалното наследство, не войните, не и правителствените смени, не и расата, не и комунистическото минало са от значение за успеха.

Тогава възниква естественият въпрос: На какво се дължи напредъкът?

Отговорът е разбираем: това е мисленето на хората, умните ходове за три, пет и петдесет години напред. **Това е и обединяването на нацията около класически и нови модерни цивилизационни ценности.**

4. Изследвайки и предпоставките, и възможните системи за „отглеждане” и използване на качествени личности, логично стигаме до *нематериалните активи, до интелектуалния капитал на организациите*. Последният е шрихиран в икономическата теория още по времето на Адам Смит. Великият класик на политическата икономия ни убеждава, че повишаването на уменията на работниците²⁵ е основен източник за икономически напредък.

През 1993 г. Д. Уелч и Л. Уелч²⁶ очертават фирмен стратегически фундамент с три компонента: първи, който включва *знания, умения, опит*; втори – връзки, мрежи (*networking activities*) и трети – други (вж. фиг. 1).

СТРАТЕГИЧЕСКИ ФУНДАМЕНТ		
знания, умения, опит	връзки, мрежи	други елементи

Фиг. 1.

Двамата автори установяват, че съществува тенденция на подценяване на стратегическата стойност на мрежите и на тяхното развитие заради нематериалната им характеристика. По това време, със сигурност те не са били оценявани и по финансов път.

По-късно, в началото на 1999 г., ОИРС²⁷ настоява нематериалните активи да се включат в колективните балансови отчети, да бъдат по подходящ начин метрифицирани и действително от 1 юли 1999 г. влиза в сила *МСС 38 Нематериални активи*²⁸.

Утвърждава се и делението:

а) на нематериални активи с юридически характер (търговски тайни, авторски права, патенти, търговски марки и т.н.);

б) конкурентни нематериални активи (като ноу-хау и пр.).

Проблемът обаче се състои в това, че балансовият отчет дава представа, къде се намира фирмата в предходната година. Той е ограничено и ненадежно указание за нейна бъдеща траектория.

²⁵ Бихме си позволили да отбележим, че мислещи, талантливи личности има при всички елементи в структурата на персонала.

²⁶ Вж. **Welch, D., Welch, L.** Strategic Management and Internationalization process. In: International Business and Europe after 1992. Lisboa. 1993, p.p. 365 – 377.

²⁷ Организация за икономическо развитие и сътрудничество.

²⁸ МСС 38 – международен счетоводен стандарт, чиято история започва фрагментарно като проект от 1977 г.

Независимо дали става въпрос, според нас, за вътрешни нужди на мениджърската институция на фирмите, за сливания или разделяне на компании, за продажба на бизнес и т.н., няма пълноценен **измерител за креативността**. Или за тези, които улавят „новините от бъдещето”.

И така, може би и в резултат на наша непълна осведоменост, но сигурно би могло, на един първи етап **да се разработи коефициент/показател за фирмена креативност**. Той може да бъде композиран в две версии.

В е р с и я № 1: За вътрешни потребности на предприемачите, на мениджърската институция на фирмите, като има по-широк обхват.

В е р с и я № 2: За външна употреба, например при рентирание на фирмите от гледна точка на тяхната креативност, като ще притежава по-синтезиран характер.

Втората версия може, по един елегантен начин, да бъде свързана с възприетите нематериални активи. Това ще допринесе за усилване на пазарното доверие към фирмите. Ще води до сериозно насърчаване на средносрочни и дългосрочни национални и международни инвестиционни потоци.

* * *

В заключение ще се присъединим към тезата на колегите от Университета в Мейн (САЩ), че силата на една организация е **притаена** в нейните хора.

Чрез система и механизми тази сила може да бъде активирана и развивана в посока на интелектуален и икономически напредък. И не на последно място може да допринесе за увеличаване цената на фирмените активи.